

Mary Wollstonecraft: *Obhajoba práv ženy* (1792). Návod na čítanie: 4. – 8. kapitola.

Čo už o Obhajobe práv ženy a z jej predchádzajúcich kapitol vieme:

- Obhajoba práv ženy je „druhou“ Obhajobou Wollstonecraft. Aj jej názov stavia na popularite jej prvej Obhajoby – *Obhajoby práv človeka*, ktorá bola prvou polemikou s dnešnou „bibliou“ konzervativizmu, *Úvahami o revolúcii vo Francúzsku* (Burke, 1997).
- Je predovšetkým obhajobou práva na vzdelanie (z politicko-praktického hľadiska) a obhajobou práva na rozvíjanie a cvičenie vlastného rozumu (z politicko-morálneho, principiálneho, hľadiska).
- Hlavnou dištinktívnou charakteristikou človeka je rozum. Wollstonecraft odmieta pripísanie rozumu mužom a vybavenie žien nejakým citom.
- Cnosti a usilovanie o ne nemá byť len starosťou žien. Byť cnostná či cnostný nám prikazuje rozum.

4. kapitola: O ponížení ženy a jeho rôznych príčinách (Wollstonecraftová, 1904, pp. 83 – 123)

TL;DR: Ak bojujete s motiváciou čítať celú kapitolu, tak prosím prečítajte aspoň s. 83 – 103.

Podľa názvu má byť kapitola o ponížení (*degradation*) ženy a jeho rôznych príčinách. Wollstonecraft tu zdôrazňuje, že toto nie je prirodzený stav, ale stav, ktorý sa dosahuje istými spoločenskými konvenciami a výchovou. Prvá otázka, ktorá stojí za obsahom kapitoly, sa týka práve príčin existujúceho poníženia žien – a najmä toho, ako je možné, že ženy sa nachádzajú v paradoxnej pozícii: sú zároveň tyranke aj otrokyne.

Voči čomu sú ženy ponížené? Voči nejakému postaveniu muža? Áno, v porovnaní najmä s mužmi strednej triedy sú životy žien tej istej triedy oveľa viac obmedzené – a Wollstonecraft sa tejto nespravodlivosti ešte bude venovať (s. 95 a inde). Ale mierkou porovnania je v prvom rade abstrakcia človeka, ktorý má rozum a má ho používať. To je zjavné hneď z prvých strán kapitoly (s. 84 – 85). Z prvých kapitol vyplynulo, že rozum je aktívnym chápaním, ktoré je založené na skúsenosti. Spolu s vášňami spoluvytvára poznanie. Správne chápaniu vecí bránia rozumu predsudky. Tu Wollstonecraft robí dôležité principiálne tvrdenia týkajúce sa rozumu: „Rozum jest tedy prostě schopností zdokonalovati se; – nebo, přesněji řečeno, poznávati pravdu. Každé individuum jest v tomto ohledu světem pro sebe. (...) Ale podstata rozumu nutně jest ve všech stejná, – je li rozum emanací božství, páskou, která poutá Tvůrce a stvoření. Což duše, která není zdokonalována cvikem vlastních schopností, může míti pečeť nebes?“ (S. 84.) – Toto je znak ľudstva, ktorý je však v ženách utlmoovaný (s. 85).

Ako bude Wollstonecraft postupovať, keď bude chcieť identifikovať príčiny tejto degradácie žien? Hlavne v 5. kapitole nám síce ukáže široký dôkazný materiál z rôznej pedagogickej a „svojpomocnej“ či inej populárnej literatúry. Ale predtým v 4. kapitole zaútočí na princípy a všeobecné predstavy. Wollstonecraft chce svojím výkladom osvedčiť a demonštrovať to, čo argumentuje: Ak je poznaním „[s]chopnosť generalisovati, z jednotlivých pozorování vyvozovati všeobecné konkluse“ (s. 85), čo znamená, že ju nezaujímajú individuálne prípady či výnimky, a tak chce hovoriť o ženách a mužoch vo všeobecnosti (s. 96), tak aj jej spôsob argumentácie by mal vychádzať z princípov a zovšeobecnení. Autorka aj spôsobom svojej argumentácie ukazuje, že žena má schopnosť myslieť a poznávať, používať svoj rozum. Preto svoje rozvažovanie uvedie metodologickou poznámkou: „Nepostoupím zpět k letopisům starověku, abych načrtla historii ženy¹; stačí ukázati, že byla vždy buď otrokem nebo despotou, a že jedno i druhé postavení zdržuje rozvoj rozumu.“ (S. 86; zvýraznenie LK.) Wollstonecraft pre preukázanie nelegitímnosti aktuálneho postavenia žien používa primárne dva primárne negenderované obrazy nespravodlivého postavenia osôb – otroctva a despociu. Ukáže nám

¹ Je možné, že Wollstonecraft čítala niektoré dnes odovzdávané diplomové práce. Bez ohľadu na konkrétnu tému, začínajú postavením ženy v praveku či staroveku... Upozornujem na spôsob argumentácie Wollstonecraft, lebo napríklad s Engelsovým *Pôvodom rodiny, súkromného vlastníctva a štátu* (Engels, 1949) sa rozvinie práve ten opačný typ, historický (resp. historicko-materialistický, v tomto prípade).

tak dve figúry poníženej ženy a ich vzťahu k mužom (vychádzam z ich výbornej identifikácie (Berges, 2013)):

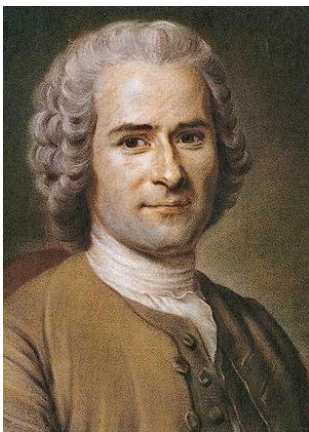
i) *Ženy ako otrokyne, muži ako tyrani*: Čo to k tomuto argumentu osvetlí určite text Ferguson (Ferguson, 1996) z povinnej sekundárnej literatúry, o ktorom referuje Eva Svobodová.² – Prirovnanie žien k otrokom je vo feministickej literatúre 19. storočia pomerne bežné. Pre Wollstonecraft existujú medzi ženami a otrokmi dve hlavné podobnosti: užívanie prítomnosti (s. 83) a absencia túžby po konci svojho otroctva, spokojnosť so svojím osudom: „Lidé (...) místo aby se hrdě přiznali ke svému dědičnému právu, spokojeně vdechují prach. 'Jezme a pijme, zítra snad umřeme'.“ (S. 83.)

ii) *Ženy ako kráľovné, muži ako servilní otroci*: Ženy sa svojich okov nezbavia preto, lebo ich nevidia. Čo ženy vidia, je to, že muži ich zbožňujú a že ony samé nad nimi vykonávajú istú moc. Ženy sú tak podobné kráľom. Podobne ako kráľi, aj ony sú vždy ženami – vlastne sa nemôžu nahliadnuť ako bežné osoby, lebo medzi nimi a racionálnym prístupom stojí ich privilégium: „Kráľ je vždy kráľom, žena vždy ženou. (...) Jeho dôstojnosť a její pohlaví vždy staví se mezi ně a rozumný rozhovor.“ (S. 89.) Ak sú kráľovné, tak sú to kráľovné uväznené – a ony samy sa na vlastnom útlaku podieľajú: „Oh! Proč se ženy snižují, aby jim byla vzdávána úcta a pozornost (...). Což nepřipadnou 'v žáru své krásy' na to, že jsou ctěny jako královny jen proto, aby se úplně vzdaly svých přirozených práv nebo aby vůbec na ně nečinily nároků? Uvězněny v klecích, jako opěřenci nemají nic na práci než upravovati peří a poskakovati se směšnou grandezdou s bidélka na bidélko. Pravda, dostává se jim jídla i šatů, není jim ani přísti ani tkáti. Ale dávají za ně zdraví, svobodu, ctnost.“ (S. 88.)

Ak som tvrdila, že Wollstonecraft argumentuje principiálne či systematicky, tak by sa dalo zhrnúť, že príčinou degradácie tak v prípade žien ako „otrokýň“ alebo „kráľovien“ je nepoužívanie rozumu z dôvodu rozvinutia citu, citlivosti či citovosti žien (*sensibility*)³. Táto citlivosť je asi najvýznačnejšou želanou vlastnosťou žien v dobe Wollstonecraft (a žiaľ aj po nej); najstručnejšie ju charakterizuje asi to, že „citlivosť (...) není rozum“ (s. 102).

5. kapitola: Několik poznámek o spisovatelích, kteří ženu učinili předmětem soucitu, hraničícího s opovržením (Wollstonecraftová, 1904, pp. 124 - 183)

TL;DR: Prečítajte aspoň rekapituláciu a kritiku Rousseaua: s. 124 – 148.

Piata kapitola *OPŽ* je jedným z jadier knihy, a to pre svoju polemiku s Rousseauom, ktorá zaberá takmer tretinu kapitoly (1. oddiel, s. 124 – 148). Kým v predchádzajúcej kapitole Wollstonecraft problematizovala podriadenie a „poníženie“ žien z principiálneho hľadiska a na základe vlastných pozorovaní, ktoré generalizuje, tak táto kapitola rekapituluje a odmieta názory viacerých dobových autorít na to, v čom spočíva ženskosť. Postup Wollstonecraft je taký, že najskôr na pomerne veľkej ploche zrekapituluje postoje svojich protivníkov a protivníčok a potom sa do nich „pustí“.

Wollstonecraft bola obdivovateľka Rousseaua, ale s jeho názorom na progres (či skôr regres) ľudskej civilizácie a hlavne na výchovu dievčat súhlasiť nemohla. Rousseau zhôd medzi mužmi a ženami vidí pramálo, postuluje prakticky neprekročiteľnú genderovú diferenciu: „Žofie má byť žena jako Emil je muž; t. j. má míti vše, co se sluší přirozené povaze jejího rodu a pohlaví, aby byla na svém místě v řadě hmotném i mravním.“ (Rousseau, 1911, p. 218) Nebudem rekapitulovať Rousseaua ani protivýpady Wollstonecraft – myslím, že najmä Rousseau (ktorého máte hlavne asi tie a tí z vás, čo študujete politickú teóriu, fixovaného inak) tu poskytuje bohatý materiál pre prekvapenia, údiv až znechutenie.

² Niečo k tomu aj v mojom texte (Kobová, 2018).

³ V anglickom origináli Wollstonecraft vždy hovorí o *sensibility*. Česká prekladateľka si s týmto termínom radí rôzne – niekedy je to „cit“, „citlivosť“ (s. 102), „sensibilita“ (s. 100), „smyslnosť“ (v ďalších kapitolách).

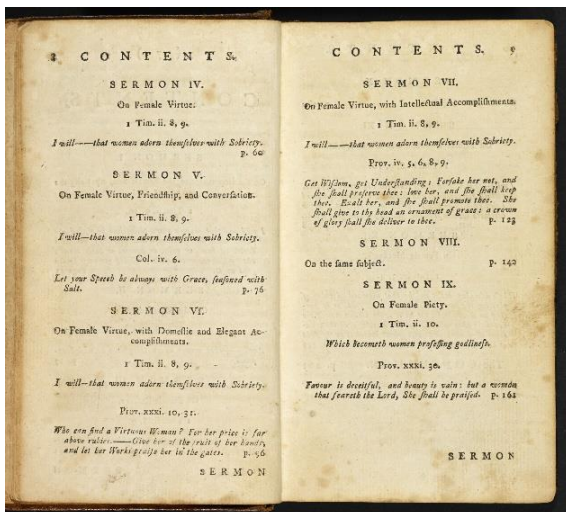

V jednej z prvých prác feministickej politickej teórie, *Women in Western Political Thought*, Susan Moller Okin (Okin, 1979/1992) zaradí Rousseaua do rozvíjania tradície funkcionalizmu.⁴ Stručne by sa funkcionalizmus dal ukázať na tvrdení Rousseaua, že „(...) výchova dievek vždy by měla mít na zřeteli vlastně muže. Nám se líbiti, nám prospívati (...) – toť povinností žen za všech časů a v tom podstata všeho, čemu by se za mládí měly učit.“ (S. 127.)

Funkcionalizmus je dobrým priateľom chápania komplementarity pohlaví/genderov, ktorú nám Rousseau predstavuje tiež: „Je-li dokázáno, že muž a žena jsou různí povahou a temperamentem, – a nemají-li ani být stejní, – plyne z toho, že každému z nich třeba jiné výchovy. Ovšem mají jednati ve shodě, jde-li o cíle, naznačené přírodou, ale nemají mít stejné zaměstnání. Mají směřovat k těmž cíli, ale různými cestami, a vyvíjeti různost vkusu i náklonností.“ (S. 127.)

Asi najväčšia záľudnosť Rousseauovej argumentácie spočíva v tom, že mocenský vzťah medzi mužmi a ženami otáča naopak a tvrdí, že sú to vlastne ženy, kto ovláda mužov (a je to tak správne) – a nie naopak.

V predchádzajúcej kapitole Wollstonecraft cituje Rousseaua a oponuje mu: „Vychovávajte ženy jako muže“, praví Rousseau, – ‘čím nám budú podobnejší, tím menší budú míti nad námi moc.’ Toť pravě, k čemu mířím. Nad muži nemají míti moc, ale nad sebou.“⁵ (S. 99 – 100.)

Wollstonecraft ďalej kritizuje práce Jamesa Fordyce (*Sermons to Young Women*, 1778; 2. oddiel, s. 149 – 154), Johna Gregoryho (*A Father's Legacy to his Daughters*, 1774; 3. oddiel, s. 154 – 161) a Chesterfielda (Philip Dormer Stanhope, Earl of Chesterfield, *Letters /.../ to his Son*, 1774; 5. oddiel, s. 169 – 183), všetko autorov mravoučných kníh pre ženy (alebo aj mužov, v prípade Chesterfielda). V súčasnosti asi neexistuje porovnateľná mravoučná a výchovná literatúra, ktorá by sa čítala v takom rozsahu. Z hľadiska zásahu čitateľstva a predávania istých genderových noriem by sa možno dali porovnať s manželskými príručkami za štátneho socializmu,⁶ dnes snáď s nejakou svojpomocou literatúrou typu „Mars a Venuša“⁷ a podobným produktom.

Wollstonecraft u jednotlivých autorov kritizuje, že ženy vychovávajú k citovosti (*sensibility*) a dokonca k systému pretváranky (*system of dissimulation*). Podľa Fordyceja napríklad ženy majú vyzerat' zbožne, aby boli príťažlivé. Gregory je možno väčší realista – je mu zrejmé, že ženy musia ako hlúpe a slabé vyzerat' preto, aby si našli manžela. Rousseauovi, Fordyceovi a Gregorymu Wollstonecraft vyčíta okrem iného to, že upadajú do protirečenia a že hoci často tvrdia, že ženy racionalitu nemajú, tak chýba predovšetkým im.

⁴ K tomu aj (Kobová, 2019, prijaté na publikovanie).

⁵ Citat' by sa mal objaviť aj na podstavci sochy Wollstonecraft, ktorá má vzniknúť v Londýne (Slawson, 2019; Thompson, 2019).

⁶ K tomu por. (Vodochodský, 2007) a (Havelková & Oates-Indruchová, 2015).

⁷ K tomu por. (Cameronová, 2018).

O tom, aký uzavretý je celý tento systém senzibility a ako je spojený so sobášnym trhom, sa človek môže poučiť o. i. v románoch Jane Austen. V [tejto krátkej ukážke](#) z asi posledného filmového spracovania *Pýchy a predsudku* sa môžete pobaviť na tom, ako Mr. Collins „žiada o ruku“ Elizabeth Bennet – očakáva od nej „modesty“, „natural delicacy“ „elegantných žien“. (Lenže sa toho nedočká.)

Je nesporne zaujímavé, že v 4. oddiele 5. kapitole sa Wollstonecraft zaoberá autorkami – kritizuje Mrs. Piozii, Germaine de Stael, Madame de Genlis, Mrs. Chapone a vyzdvihuje jedinou – Catherine Macaulay. Kritizovať uvedené autorky je pre ňu obzvlášť bolestné, presnejšie, „rozčuľuje“ ju to (s.

162) a autorky považuje viac-menej za pochlebovačky Rousseaua a naivné šíriteľky jeho posolstva. – Nie je možné sa tu nimi teraz podrobnejšie zaoberať, len podotknem, že [Germaine de Stael](#) nepatrí do starého železa. De Stael bola významná republikánska autorka, spolupracovníčka Benjamina Constanta, vplyvná protinapoleonská intelektuálka a plodná autorka. [Catherine Macaulay](#) (s. 168 – 169) patrila zase do podobných londýnskych kruhov ako Wollstonecraft, je známa hlavne ako autorka dejepisných kníh, zapojila sa aj do pamfletovej vojny o Burkeových *Úvahách o revolúcii vo Francúzsku* (k tomu sa hádam dostaneme, keď budeme čítať *Obhajobu ľudských práv* Wollstonecraft). Jej *Letters of Education* (1790) Wollstonecraft recenzovala a určite ovplyvnili aj jej druhú *Obhajobu*. Asi len Macaulay je v dobe Wollstonecraft jedinou možnou spojenkyňou našej autorky – jej názory a ich podanie je inak vcelku ojedinelé. Aj podľa nich sa zdá, že žiadnu zásadnú revolúciu vo vzdelávaní a socializácii žien a mužov nebolo možné očakávať.

6. kapitola: O vlivu časně nabytých asociací na povahu (Wollstonecraftová, 1904, pp. 184 - 193)

TL;DR: Je to krátka kapitola, ale pri čítaní ju môžete preskočiť.

V 6. kapitole, podobne ako v ďalších dvoch kapitolách, sa Wollstonecraft zaoberá tým, ako výchova v ranom detstve („časně nabyté asociace“ v titule kapitoly) ustanovuje zvyky a pravidlá slušného správania a vo výsledku zbavuje ženy

V prvej časti kapitoly sa toho dozvedáme pomerne veľa o epistemológii Wollstonecraft, ktorá – hoci metafyzicky kotví svoje politické názory k rozumu – sa nezdá byť veľmi racionalistická, ale empiristická. Podľa Bour (Bour, 2019, p. 318), „kým tvrdenie o univerzálnosti a primárnosti rozumu implikuje koncepciu rodovo (genderovo) neutrálnej subjektivity, tak hoci asociacionizmus Wollstonecraft explicitne do jej chápania ľudskej prirodzenosti rod (gender) nepridáva, tak predsa len toto chápanie historizuje a ďalej, ukotvenie asociácie ideí do pocitovania otvára priestor pre telo. Wollstonecraft tak implicitne prijíma myšlienku duševnej identity s fyzickým ukotvením.“

Ak ženy nemajú prístup k vzdelaniu, tak niet ničoho, čo by silu prvých asociácií zlomilo – ďalší život ich skôr len podporuje. A preto, tvrdí Wollstonecraft, nemožno ani vysmievať sa ženám, že myslia a konajú tak, ako to robia, či im toto ich myslenie mať za zlé: „A je tedy stejně nerozumné jako nespravedlivé, vytýkati jim chyby, jimiž se nemohou vyhnouti, – leda mají-li nadání zcela výjimečné, s jakým se vůbec zřídka kdy u lidí setkáváme.“ (S. 187.) Tieto chyby sa v tejto kapitole týkajú predovšetkým kultivovania krásy (namiesto vkusu), usilovania o dočasnú lásku mužov (namiesto manželstva založeného v trvalom priateľskom vzťahu, s. 191).

7. kapitola: Skromnosť (modesty) – pojata všeobecne nej ako výhradne ženská cnosť (Wollstonecraftová, 1904, pp. 194 - 209)

TL;DR: Prečítajte si moje zhrnutie a vysvetlenie, túto kapitolu môžete v čítaní vynechať. Záživnejšia je určite 8. kapitola.

Wollstonecraft toho veľa napísala o cnosti všeobecne, ale táto kapitola dobre ukazuje, ako sú ženy povzbudzované k tomu, aby sa cnostne tvárili bez toho, že by cnostné skutočne boli. Skutočné cnosti sú podstatne odlišné od tých, ku kultivovaniu ktorých sú ženy v dobe Wollstonecraft vyzyvané pre to, aby mali „dobrú povest“.

Pri čítaní tejto kapitoly sa môže stať, že budeme trochu zápasit' s prekladom. Nie vždy autorka konzistentne prekladá pojmy – často sa stane, že tam, kde použije slovo „mravnosť“, tak ide o *modesty*, ktorú hlavne na prvých stranách kapitoly prekladá ako „skromnosť“. To by nám však nemalo brániť v pochopení toho, že skutočná cnosť podľa Wollstonecraft nemá pohlavie/gender: „(...) je podvrtné pro blaho a ctnost, různiti pojem ctnosti dle pohlaví“ (s. 200).

Podľa Sandrine Berges (Berges, 2013, p. 65 a n.) chápe Wollstonecraft cnosti aristotelovsky, teda ako stred medzi dvomi vychýleniami. Aristoteles sa k Wollstonecraft dostal sprostredkovane, *Etiku Nikomachovu* určite nemohla čítať v anglickom preklade (vyšiel až v roku 1797, po smrti Wollstonecraft) ani v gréčtine či latinčine (teda v jazykoch, ktorými nevládla). Je tak pravdepodobné, že Wollstonecraft sa k Aristotelovi dostala cez Adama Smitha (ktorého viac krát cituje aj v *OPŽ* – čo však možno nie je vo vydaní, ktoré máme a v ktorom chýba kritický aparát, zjavné) a Shaftesburyho.

Podľa Aristotela sa mravná cnosť „prejavuje v ovládaní citov a v činnostiach, a v tých jestvuje nadbytok, nedostatok a stred. (...) Cnosť sa však týka citov a činností, v ktorých nadbytok je chybou a nedostatok sa karhá, ale stred býva chválený a je správny; toto obidvoje prislúcha cnosti. Cnosť je teda akási strednosť, lebo mieri k stredu ako cieľu. (...) Cnosť len jeden zná spôsob, zlo ich však viacero má. (...) Je stredom medzi dvoma nesprávnymi spôsobmi charakterizovanými nadbytkom a nedostatkom tak, že cnosť vie nájsť stred a rozhodnúť sa preň, keďže nesprávne spôsoby v citoch a konaniach jednak nedosahujú správnu mieru, jednak ju prekračujú. Preto keď chceme vyjadriť jej podstatu a pojem, musíme povedať, že cnosť je stredom, ale keď chceme označiť jej hodnotu a vnútornú dokonalosť povieme, že je vrcholom.“ (Aristoteles, 1979, pp. 51 - 52 = 1106b, 1107a)⁸

Wollstonecraft v 7. kapitole rozoberá predovšetkým cnosť skromnosti (*modesty*) a cudnosti (*chastity*). Tieto cnosti sú navzájom prepojené – preto, aby bol človek skromný, musí byť cudný: „(...) mám-li definovati skromnost, zdá se mi vhodným, rozlíšiti čistotu duše, která pochází z cudnosti (*modesty*), od

⁸ Uvádzam slovenský preklad. České znenie (Aristotelés, 2013) môžete dohľadať [v teraz otvorenom Krameriovi tu](#).

přímosti povahy, již vedeni si tvoříme pravou představu o sobě, stejně odlišnou od ješitnosti (*vanity*) a osobivosti (*presumption*), ač ne nesrovnatelnou se vznešenou představou o naší vlastní důstojnosti. To je skromnost, - střízlivost, která nedopouští, aby člověk o sobě pojal příliš vysoké mínění.“ (S. 195.)

Aristotelovsky vzatá je skromnost středem mezi, na jedné straně, pokorou (*humility*), která máva podobu ponižování seba samých (*self-abasement*), tedy stavem, v kterém cnosť chýba, a na druhé straně, aroganciou či namysleností („osobivost“), tedy stavem, v kterém je zase něco nadbytkem (s. 195). Na určité náhodných příkladech Johna Milтона (jeho *Stratený raj* Wollstonecraft v *OPŽ* extenzivně využívá, aby ukázala na pomýlené chápání ženskosti v jednom z zdrojů dobové religiozity) a Georgea Washingtona (musel jej zase zjednávat sůhlas a společný rámec s jej republikánskými kolegy a kolegyňami) ukazuje, čo je to skromnost v samotnom prevedení. Je to schopnost nielen veci naplánovať, ale ich aj uskutočniť – v tom sa ako dôležitý aspekt skromnosti ukazuje „pevnost“ či „stálost“ (*steadiness*): „Skromný člověk je pevný, pokorný je ostýchavý, ješitný je osobivý (...).“ (S. 195.)

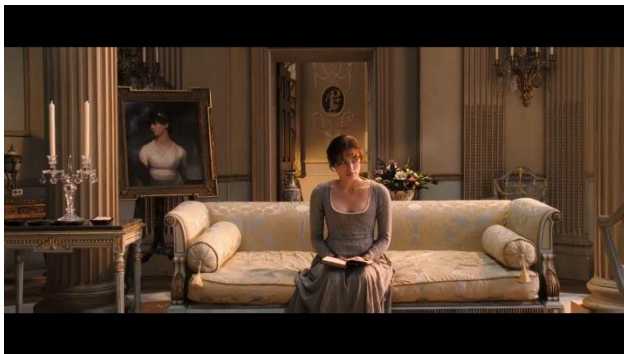
Možno nás prekvapí, že Wollstonecraft stojí za cudnosťou ako cnosťou. Cudnosť žien pochopená ako sexuálna zdržanlivosť je základom ženskej cti a ako taká je základom predmodernej morálky, resp. je aj vlastnosťou vyžadovanou od žien v systéme dvojakej morálky, presadzovanej najmä v meštianskej spoločnosti 19. a 20. storočia. Cudnosť ako aristotelovsky pochopená cnosť je zase stredom medzi premierou sexuálnej zmyselnosti na jednej strane a odmietaním sexuality len preto, že je to sexualita a niečo „nečisté“. Ako som uviedla vyššie, cnosť je podľa Aristotela univerzálna, a tak „[n]ení ctnosti, určených pohlavím, – ani cudnosť nevyjímaje“ (s. 81). Cudnosť teda rešpektuje telo, berie ho do úvahy, berie do úvahy jeho žiadostivosť (s. 198), ale nielen to. Povedala by som, že chápe ľudí ako stelesnené individua, a chápe ich v ich pluralite. Wollstonecraft totiž pripomína, že ak má byť cudnosť zdrojom skromnosti, tak „srdce musí pláti pro celé lidstvo, nejen se chvět láskou k jednotlivci“ (s. 197).

V ďalších častiach kapitoly sa Wollstonecraft zaoberá diskusiou konkrétnych príkladov skromnosti a cudnosti. Možno pre našu dnešnú dobu je vtipná poznámka: „V prospěch krásy a zdraví radím vážně k častému omývání (...).“ (S. 204.) Ale dôležitejšie je to, že cnosti nadobúdame cvičením (s. 199), že cnosti nie sú vlastnosťami, teda nejakými vrodennými schopnosťami, ale ani premenlivými citmi, ale (duševnými) stavmi (*habitus*) (Aristoteles, 1979, p. 49 = 1106a). Získavajú sa cvikom a riadením rozumu: „Chcete-li, sestry mé, nabýti skutečné mravnosti (*modesty*), je vám si především uvědomiti, že pravá ctnost (*virtue*) je nesrovnatelná s nevědomostí (*ignorance*) a ješitností (*vanity*); je vám nabýti jasnosti ducha (*soberness of mind*), již zjednáva jen plnění povinností a vědecká práce (*pursuit of knowledge*), – ne-li, zůstanete pro vždy v odvislém nejistém postavení a budete milovány jen, pokud jste krásny. Sklopené oko, ruměnc, plachá gracie, – to vše je vhodné svou dobou. Ale mravnost (*modesty*), – dítě rozumu (*reason*), – nemůže se sněti se sensibilitou (*sensibility*), neovládnutou myšlenkou (*reflection*). Nad to, bude-li láska, byť nevinná láska, jediným obsahem vašeho života, srdce vaše bude příliš měkké, než aby poskytlo ctnosti (*modesty*) klidný útulek, v němž ráda sídlí, v těsném spojení s humanitou (*humanity*).“ (S. 209.)

8. kapitola: O zhoubném vlivu, který má pohlavními ohledy určený názor o důležitosti dobré pověsti, na morálku (Wollstonecraftová, 1904, pp. 210 - 224)

Správanie, ktoré si robí starosti o to, „čo na to povedia ľudia“ a ktorému záleží na tom, aby bolo ocenené „dobrou povestou“, cnostné nie je. (S. 213.) To je predsa niečo, k čomu vedú pochybní moralisti typu Rousseaua, Fordyce a Gregoryho, ktorých už Wollstonecraft riadne skritizovala v 5. kapitole. Problémom však je, že táto hra na cnosť, „strojenosť mravov“ (s. 211), má na ženy negatívne dopady, oslabuje rozumové schopnosti žien: „(...) obratná herečka se stává obětí vlastní zchytalosti a ztrácí onu schopnost, již se říká všeobecně zdravý lidský rozum, totiž rychlé chápání zcela všeobecných pravd, které mysl, neproniklá skrz na skrz předsudky, okamžitě pozná, – byť i sama na ně nepřišla, částečně jsou zatemněna.“ (S. 211.) Diskusia tejto témy je tu rozsiahla.

V závere kapitoly Wollstonecraft uvažuje nad usporiadaním záväzkov a vzťahov medzi ženami a mužmi v oblasti sexuálnych vzťahov (s. 222 a ď.). Ako na viacerých miestach knihy, aj tu asi uvažuje sčasti zo svojej vlastnej skúsenosti, keď opustená otcom jej prvej dcéry Fanny, musela hľadať pre seba miesto v spoločnosti. Wollstonecraft sa za amerického obchodníka Gilberta Imlaya nevydala, hoci naoko tak urobila, keď sa zaregistrovala ako manželka amerického občana v období teroru (a hroziacej vojny medzi Francúzskom a Anglickom). Určite by o sebe nepovedala, že bola „zvedená“. S Imlayom chcela prežiť ďalší život. Ale v očiach spoločnosti „zvedená“ mohla byť – ak by si ju jej „zvodca“ nevezal za ženu. V *OPŽ* Wollstonecraft navrhuje, aby „muži mali se ďale starati o ženy, jež svedli“ (s. 223). Určite by to nebol len spôsob mravnej nápravy, ale aj ekonomického zabezpečenia – ako po ňom koniec koncov volala aj francúzska súčasníčka Wollstonecraft, Olympe de Gouges (de Gouges, 2015, p. 80).

Na okraj. Cnosťou v chápaní Wollstonecraft určite nebude „dobře vychovaná mladá dáma“ (*accomplished woman*). Jane Austen si z tohto ideálu, ako to asi dobre poznáme, robí celkom vtipy. Ale zoznam toho, čo musí každá dobrá žena ovládať, Mr. Darcy rozširuje. [Staršie seriálové spracovanie](#) navyše pridáva k tejto scéne hru v karty – rozhodne činnosť, ktorú Wollstonecraft odsudzuje – a, asi pochopiteľne sa jej Elizabeth Bennet, hlavná hrdinka ani nezúčastňuje a na otázku: Karty?, odpovedá:

Radšej knihu! [Druhá ukážka](#) obsahuje zase zjavnú referenciu na Wollstonecraft (kto ju nájde, môže sa hrdiť titulom Wollstonecraft-accomplished!). Scéna nás tak nenecháva na pochybách, ako ju prečítať. Austen a Wollstonecraft toho majú možno viac spoločného, než by sme si boli mysleli.⁹

Literatúra

- Aristoteles. (1979). *Etika Nikomachova* (J. Špaňár, Trans.). Bratislava: Pravda.
- Aristotelés. (2013). *Etika Nikomachova* (A. Kříž, Trans. 4., nezměn. vyd. ed.). Praha: Rezek.
- Berges, S. (2013). *The Routledge guidebook to Wollstonecraft's A vindication of the rights of woman*. Abingdon: Routledge.
- Bour, I. (2019). Epistemology. In S. Berges, E. H. Botting, & A. Coffee (Eds.), *The Wollstonecraftian Mind* (pp. 311 - 322). London: Routledge.
- Burke, E. (1997). *Úvahy o revoluci ve Francii* (J. Ogrocká & J. Ogrocký, Trans.). Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Cameronová, D. (2018). *Mýtus o Marsu a Venuši: mluví muži a ženy opravdu různými jazyky?* Praha: Filosofia.
- Cronin, M. A. (2019). Jane Austen. In S. Berges, E. H. Botting, & A. Coffee (Eds.), *The Wollstonecraftian Mind* (pp. 224 - 235). London: Routledge.
- de Gouges, O. (2015). Deklarace práv ženy a občanky (E. Tinková, Trans.). In D. Tinková (Ed.), *Zrození občana : antologie dokumentů z Francouzské revoluce*. (pp. 74 - 82). Praha: Academia.
- Engels, F. (1949). *Původ rodiny, soukromého vlastnictví a státu* (J. Bílý & P. Levit, Trans.). Praha: Svoboda.
- Ferguson, M. (1996). Mary Wollstonecraft and the problematic of slavery. In M. J. Falco (Ed.), *Feminist interpretations of Mary Wollstonecraft* (pp. 125 - 149). University Park: Pennsylvania State University Press.
- Havelková, H., & Oates-Indruchová, L. (Eds.). (2015). *Vyvláštěný hlas : proměny genderové kultury české společnosti 1948 - 1989*. Praha: Sociologické nakladatelství.

⁹ K tomu pozri aj (Cronin, 2019; Poovey, 1984).

- Kobová, Ľ. (2018). Analogická argumentácia Mary Wollstonecraft v "Obhajobe práv ženy". *World Literature Studies*, 10(2), 91 - 104.
- Kobová, Ľ. (2019, prijaté na publikovanie). Co se děje v rodině? Feministické čtení kánonu politické teorie v podání Susan Moller Okin. In T. Halamka (Ed.), *Jak číst politické myslitele?* Praha: Karolinum.
- Okin, S. M. (1979/1992). *Women in western political thought*. Princeton: Princeton University Press.
- Poovey, M. (1984). *The proper lady and the woman writer : ideology as style in the works of Mary Wollstonecraft, Mary Shelley, and Jane Austen*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rousseau, J.-J. (1911). *Emil, čili, O výchování. II. díl, (4. a 5. kniha), Pokračování Emila*. Praha: Dědictví Komenského.
- Slawson, N. (2019). Maggi Hambling picked to create Mary Wollstonecraft statue. *Guardian*. Retrieved from <https://www.theguardian.com/books/2018/may/16/maggi-hambling-picked-to-create-mary-wollstonecraft-statue>
- Thompson, J. (2019). Maggi Hambling chosen to create statue celebrating feminist thinker Mary Wollstonecraft. *Evening Standard*. Retrieved from <https://www.standard.co.uk/go/london/arts/maggi-hambling-chosen-to-create-statue-celebrating-feminist-thinker-mary-wollstonecraft-a3839466.html>
- Vodochodský, I. (2007). Patriarchát na socialistický způsob : k genderovému řádu státního socialismu. *Gender, rovné příležitosti, výzkum*, 8(2), 34 - 42.
- Wollstonecraftová, A. s. (1904). *Obrana práv žen* (A. Holmová, Trans.). Praha: Jan Laichter.